

Paralelă între Epigonii și Scrisoarea III. Evidențierea antitezei

Dependent, într-o măsură mai mare sau mai mică, de înaintașii săi (Alecsandri, Bolintineanu, Heliade, Gr. Alexandrescu), la vârsta de 20 de ani Eminescu devine dintr-o dată el însuși, neașteptat de nou și original, prin *Epigonii*. Acest poem (apărut pentru prima dată în *Convorbiri literare* din luna august 1870) adună, ca într-un focar, principalele direcții de dezvoltare a literaturii moderne, de până la cel mai mare poet al nostru.

Compozițional, *Epigonii* se sprijină pe o antiteză, procedeu tipic romantic, între trecutul însuflețit de idealuri, epoca scriitorilor de la 1848, și prezentul dominat de scepticism rece. Apropiat ideologicește de înaintași, a căror *spusă* era *sântă și frumoasă*, pentru că era izvorâtă din inimi, poetul repudiază scepticismul, însă constată totodată imposibilitatea de a i se sustrage, acesta fiind o trăsătură inerentă epocii.

Prima parte a poemului este o odă închinată *zilelor de aur* când au trăit poeți *ce-au scris o limbă ca un fagure de miere*. Creșterea ușor retorică a frazei poetice, ca și unele epitete ca: *visări dulci și senine, dulci și mândre primăveri, verzi dumbrăvi cu filomele*, mai amintesc de Alecsandri și Bolintineanu. Dar gestul scufundării într-o mare de vise, oceane de stele, zilele *cu trei sori în frunte*, izvoarele oglindirii și râurile de cântări sunt imagini care arată pe marele Eminescu.

Cum s-a mai observat, în partea a doua a poemului Eminescu e total original, purificat de orice urmă de convenție și retorism. Acum apare mișcarea abruptă, sacadată a frazei satirice. Propozițiile sunt scurte, interogative, juxtapuse, eliptice de predicat cele mai multe.

Metafora, prin care abstracțiile devin materiale palpabile, se află aici, în partea a doua a poeziei *Epigonii*, la locul ei mai mult ca oriunde: *Epigonii sunt simțiri reci, harfe zdrobite*; deși sunt tineri, *mici de zile*, sunt mari *de patimi* și cu *inimi bătrâne, urâte*; în timp ce înaintașii, deși sunt bătrâni, au *inimi mari, tinere încă*. Contrastul tânăr-bătrân, înfățișat prin răsturnare, izbește imaginația, imprimându-se cu o forță expresivă imposibil de aflat altundeva decât la Eminescu.

Ultimele 3-4 strofe ale *Epigonilor* realizează prin pana lui Eminescu una dintre cele mai pătrunzătoare pagini lirice în care e vorba de scepticism: *Epigonii* privesc reci la lumea asta, disprețuiesc pe vizionari și consideră că totul e convenție, de vreme ce s-a constatat că un lucru care azi e drept, mâine poate deveni minciună. Lupta înaintașilor a fost *deșartă* și ținta lor *nebună*. Scepticii formulează definiții schopenhauerinene de felul: *Moartea succede vieții, viața succede la moarte*. Lumea nu are — după dânșii — alt sens. Cugetarea nu e decât o *combinare măiestrită* a unor lucruri care nu există, o carte *tristă și ncâlcită*, / *Ce mai mult o încifrează cel ce vrea a descifra*.

Așadar, poetul trăiește o dramă, drama neputinței ieșirii din contemporaneitate, condiția de epigon sceptic fiind în cele din urmă și a lui, cu toate că ideologic rămâne un adept al înaintașilor de la 1848. De aici decurge vibrația lirică intensă a poemului, care trebuie văzut ca un manifest poetic ivit într-un moment de răscruce al dezvoltării poeziei românești.

Scrisoarea III a apărut la 1 mai 1881, în *Convorbiri literare*. Simțindu-se atras de istorie, ca orice poet romantic, Eminescu transpune în opera sa momente încărcate de glorie din viața poporului român. În evocarea istoriei atitudinea poetului are două ipostaze: una elegiacă și cealaltă satirică.

Viziunea elegiacă se manifestă cu pregnanță în poeziile în care panorama civilizației creează un sentiment al zădărniciei (*Memento mori*, *Mureșanu*, *Împărat și proletar*).

În ce privește satira, aceasta vizează toate laturile existenței sociale: lipsa de idealuri a tineretului (*Junii corupți*), scepticismul, impostura, superficialitatea (*Epigonii*), condiția geniului (*Scrisoarea I*, *Scrisoarea II*), snobismul (*Ai noștri tineri*), profanarea iubirii (*Scrisoarea IV*, *Scrisoarea V*), precum și lipsa unei concepții superioare despre artă (*Criticilor mei*). Mihai Eminescu publică în *Convorbiri literare* o serie de poezii intitulate eufemistic *Scrisori*, care conțin puternice accente satirice, ce se remarcă printr-o vizibilă unitate din punct de vedere al formulării și al tematicii. Toate aceste poeme de factură romantică au în centru motivul condiției geniului nevoit să trăiască într-o societate incapabilă să-l înțeleagă.

Scrisoarea III, care inițial urma să facă parte alături de *Împărat și proletar* din vastul poem *Memento mori*, se oprește la vremurile strălucite din timpul domniei lui Mircea cel Bătrân. Aici geniul este omul politic, Cezarul și conducătorul. Poemul este o creație bazată pe antiteza dintre trecutul înălțător și prezentul decăzut.

La nivelul compozițional distingem două părți, prima având patru tablouri și o desfășurare amplă, evocatoare și epopeică.

Tabloul întâi debutează cu o alegorie menită să sugereze puterea Imperiului Otoman. Povestea feerică începe prin evocarea unui tânăr sultan care doarme sub fereastra iubitei – frumoasa Malcatun – și care visează că Luna (prefăcută în fecioară) îl cheamă într-un straniu joc nupțial. După dispariția lunii, visul capătă o altă semnificație: din inima sa crește un copac uriaș sub care se

adăpostește întreg Universul.

Tabloul următor constă într-un succint episod dramatic, în care dialogul are o importanță deosebită. Sunt evocate cele două personalități istorice – Mircea și Baiazid – a căror mișcare este scenică. Domnitorul român se înfățișează încă de la început ca un simbol al poporului nostru, ca o întruchipare a calităților morale ale acestuia. Eminescu îl evocă ca pe un bătrân înțelept, simplu *după vorbă, după port*, care știe să le facă o primire ospitalieră chiar și dușmanilor: *Cât suntem încă pe pace, eu îți zic: Bine-ai venit!* Mircea cel Bătrân dă dovadă de modestie: *Și nu voi ca să mă laud, nici că voi să te-spăimânt, / Cum veni ră se făcură toți o apă și-un pământ*, dar și de demnitate: *Despre partea închinării, însă, doamne, să ne ierți*. El sugerează, de asemenea, cu multă diplomație, utilitatea evitării unui război.

Urmează apoi tabloul al treilea în care scena se transpune pe câmpul de luptă. De data aceasta, predominante sunt imaginile motorii, vizuale și cele auditive. Încă de la început atmosfera tensionată este sugerată prin mișcărilor naturii. Oștirea română iese din umbra deasă a codrului și îl lovește cu înverșunare pe dușman. Poetul relevă vitejia lui Mircea, care prin atitudinea sa își încurajează oștenii: *Mircea însuși mână-n lupta vijelia-ngrozitoare, / Care vine, vine, vine, calcă totul în picioare*. Contrastul dintre starea de spirit a domnului nostru și aceea a cotropitorului, care urlă *ca și leul în turbare*, este evident. Imaginile realizate sunt apocaliptice: în fuga lor, caii iau pe copite *fața negrului pământ*, săgețile *“se toarnă” “ca nouri de aramă și ca ropotul de grindini”*, *“Văjâind ca vijelia și ca plesnetul de ploaie”*.

În final, încheierea armată se termină cu victoria lui Mircea cel Bătrân, armata otomană fiind aruncată ca *pleava vânturată* peste Dunăre.

Ca și tabloul al treilea, cel de-al patrulea este descriptiv. Este evocat momentul de odihnă al învingătorilor. Acum luna, *Doamna mărilor ș-a nopții varsă liniște și somn*. Este o liniște plină de solemnitate ce contrastează cu tumultul bătăliei. Într-un cadru în care domnește un calm desăvârșit este introdusă o notă idilică, concretizată prin cartea pe care fiul domnitorului o trimite *dragei sale, de la Argeș mai departe*.

Această parte echilibrează construcția episodului și anunță, totodată, izbucnirea vehementă din episodul al doilea. Virulența este foarte bine scoasă în evidență prin antiteza trecut-prezent.

Diferența izbitoare dintre *veacul de aur* și vremurile contemporane poetului este relevată de la început: *De-așa vremi se-nvredniciră cronicarii și rapsozii; / Veacul nostru ni-l umplură saltimbancii și irozii...*

Săgețile satirei Eminesciene vizează demagogia, falsul patriotism, lipsa de idealuri a tineretului. Poetul constată cu amărăciune și indignare: *...câștigul fără muncă, iată singura pornire; / Virtutea? e o nerozie; Geniul? o nefericire*. Discursurile, *retoricele sulii* sunt rostite din ușa cafenelei. Dacă în prima parte a poeziei domină epitele ornate, în cea de-a doua politicianilor vremii le sunt atribuite epitele menite să caracterizeze: *urâciune, priviri împăroșate, cocoșați, lacomi, ochi bulbucați*, sugerându-se astfel dimensiunile lor sufletești.

Pentru depășirea acestei realități tragice, el caută soluția tot în trecut, prin evocarea lui Vlad Țepeș: *Cum nu vii tu, Țepeș doamne, ...*

Dacă în partea întâi a *Scrisorii III* fraza este lungă, cu o curgere lină, iar culoarea locală este sugerată printr-un limbaj ușor arhaizant (oaspe, val-vârtej), care scoate la iveală înțelepciunea populară, în partea a doua fraza este abruptă; există un număr mare de propoziții interogative și exclamative menite să exprime revolta, ironia, sarcasmul poetului: *Voi sunteți urmașii Romei? Niște răi și niște fameni! / I-e rușine omenirii să vă zică vouă oameni!* Cuvintele de factură populară sunt înlocuite cu neologisme: fameni, progenitură, perfid.

Așadar, *Scrisoarea III*, o vibrantă expresie a patriotismului eminescian, conține idei sociale și politice.